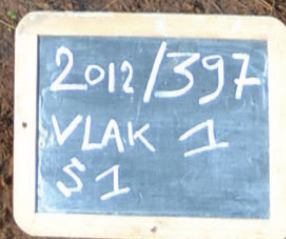

Natuurinrichting Zoerselbos

Zoerselbos

Vondstmelding 2012/397

Oktober 2013

Agentschap voor
Natuur en Bos

VLM

Natuurinrichting Zoerselbos

Colofon

Uitvoerder:

Vlaamse Landmaatschappij Antwerpen

Cardijnlaan 1
2200 Herentals
Tel 014 25 83 00
Fax 014 25 83 99
www.vlm.be

Opdrachtgever

Agentschap Onroerend Erfgoed

Koning Albert II-laan 19, bus 5
1210 Brussel

Eindredactie:

Korneel Gheysen

Coverfoto:

Vondstmelding 2012/397

Datum rapport

Oktober 2013

status / revisie

definitief

Agentschap voor
Natuur en Bos

INHOUD

DEEL 1	Algemeen	2
DEEL 2	Kenmerken.....	3
2.1	Fysische kenmerken.....	3
2.2	Onderzoek.....	7
DEEL 3	Besluit	11

DEEL 1 **ALGEMEEN**

In het Zoerselbos (gemeente Zoersel, provincie Antwerpen) worden werken uitgevoerd in functie van natuurinrichting. Deze werken houden in: het kappen van bomen en struiken, verwijderen van stronken, verwijderen van strooisellaag, verwijderen van (storende) (reliëf) elementen (steenpuin, grondhopen, ...), grondwerken en grondverzet (aanleg van poelen en slenken, afgraving nutriëntrijke toplaag, dijkherstel), inrichten van recreatieve paden en beheerwegen, werken aan waterlopen en grachten, en beplantingswerken.

Omwille van de kleine impact van de werken en de lage verwachting in het gebied was het advies van het agentschap Onroerend Erfgoed op de stedenbouwkundige vergunning gunstig. Archeologisch vooronderzoek was niet noodzakelijk.

Op 17 september 2012 werd bij de VLM-archeoloog een melding gemaakt van een vondst van een mogelijke structuur in de vallei van het Schijn bij afgraven van de toplaag. Een inspectie werd uitgevoerd op 19 september. Dit werd telefonisch gemeld bij de bevoegde administratie op 19 september. Een vondstmelding met de eerste waarnemingen werd opgestuurd op 21 september, waarna een "Machtiging tot het uitvoeren van een onderzoek van bij toevalsvondsten gevonden archeologische monumenten" met nummer 2012/397 werd verleend aan Korneel Gheysen. Het veldwerk werd uitgevoerd op 26 september 2012 door K. Gheysen, K. Cordemans en D. Depraetere in aanwezigheid van de 'vrienden van het Zoerselbos' en Rik Verbeeck van AVRA.

Project	Natuurinrichting Zoerselbos
Gemeente	Zoersel
Kadaster	Afdeling 2, sectie A, 472C
Opgravingsvergunning	2012/397
Dossiernummer Onroerend Erfgoed	8-2012-015
Datum uitvoering	26 september 2012
CAI	161423
X/Y-coördinaat	170.302/216.098

DEEL 2 KENMERKEN

2.1 Fysische kenmerken

2.1.1 Ligging

De vondstmelding ligt in de gemeente Zoersel in de provincie Antwerpen. Het perceel ligt zo'n anderhalve kilometer ten zuiden van de Sint-Antoniusbaan, aan de rand van het Zoerselbos en op de rechteroever van de Risschotse Loop (deze loop heet vanaf Halle het Groot Schijn). Het perceel is in gebruik als hooiland met potenties voor blauwgrasland. Omwille van het teveel aan nutriënten in de top-laag werd deze laatste weg gegraven (maximaal 20 cm). Na het weggraven werd maaisel van blauwgras opgebracht, waarbij de structuur werd opgemerkt.

fig. 1: Ligging van het perceel in de regio

Bron: Topografische kaart 1/10.000, raster, NGI, © Nationaal Geografisch Instituut

fig. 2: Ligging van de toevalsvondst
 Bron: Topografische kaart 1/10.000, raster, NGI, © Nationaal Geografisch Instituut

2.1.2 Geologie, geomorfologie, topografie

De ondergrond bestaat uit een typisch Diestiaan (grof en glauconietrijk zand, soms verweerd tot zandige klei). Dit tertiair materiaal komt ondiep voor in het gebied. De substraten zijn in het vroeg pleistoceen overdekt met een typisch gelaagd, lemig of zandig materiaal. In het Holoceen vonden verstuingen plaats van zandig materiaal van lokale oorsprong. In de valleien werd alluvium afgezet met een afwisselende korrelgroottesamenstelling (Baeyens, 1971).

Het perceel ligt in de beekvallei van de Rooischotse Loop, de bovenloop van Het Schijn. De valleidepressie is breed en weinig ingesneden, wat ervoor zorgt dat de bodems in de valleidepressies zeer nat zijn. De algemene hoogte van het perceel ligt op 13 m TAW. De helling loopt op naar het noorden.

Het perceel staat grotendeels gekarteerd als een s-Efpm, een zeer sterk gleyige kleibodem zonder profielontwikkeling. Het voorvoegsel s- betekent het voorkomen van een zandsubstraat ondieper dan 75 cm. Het navoegsel ...m duidt op de variëte mergelbijmenging.

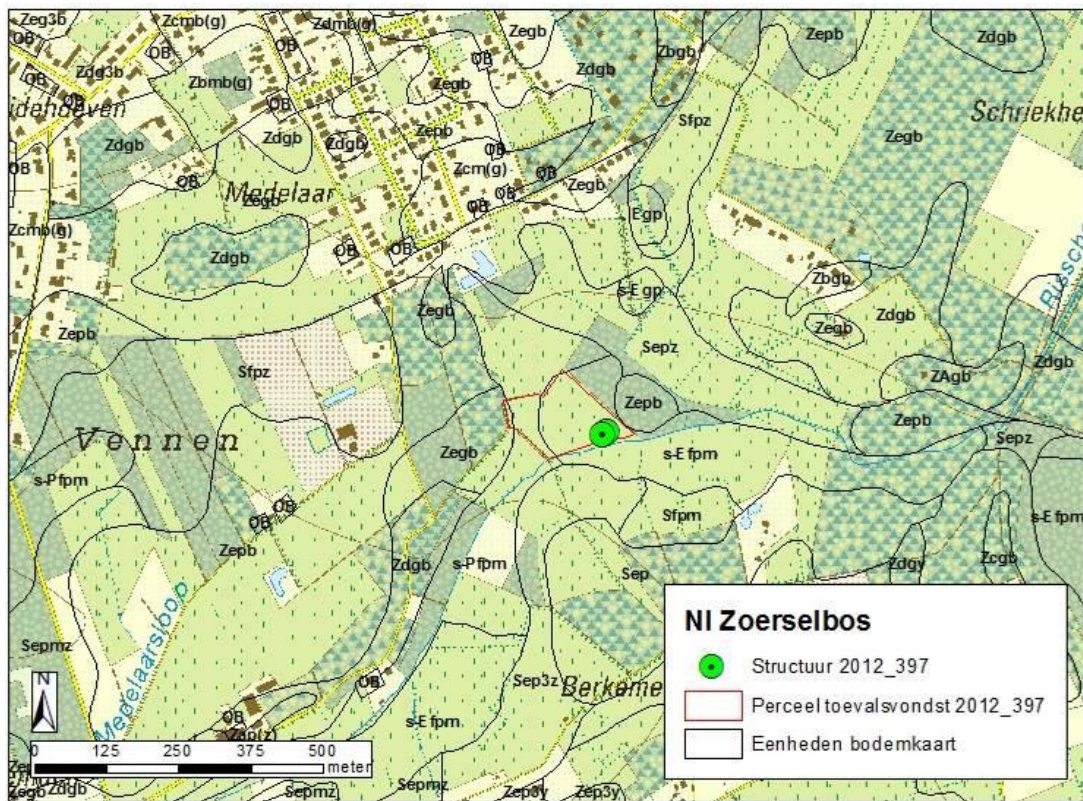

fig.3: Ligging van het onderzoeksgebied op de bodemkaart.

Bron: Digitale versie van de Bodemkaart van Vlaanderen, IWT, uitgave 2001 (OC GIS-Vlaanderen); Digitale versie van topografische kaart 1/10.000, raster, kleur, NGL, opname 1991-2008 (AGIV)

Werfopvolging op het perceel ten zuiden van de vondstmelding, aan de overzijde van de Rooischotse Loop toont een zeer ijzerrijke laag aan net onder de bouwvoor. Dit perceel staat gekarteerd als een s-Efpm, zeer sterk gleyige kleibodem, zonder profiel, met mergelbijmenging, met zand op geringe of matige diepte, en een Sep, een nattig lemige zandbodem zonder profiel). Op 30 cm diepte is een sterk ijzerrijke zone met blokken ijzeroer aanwezig.

Fig. 4: aanleg van poel. Bemerkt de ijzerrijke horizont.

Historisch kader

In de ruime omgeving van Zoersel zijn niet zoveel vondsten gekend. In 2012 werden in Zoersel op de kruising van de Oostmallebaan, Graffendonk en Salphensebaan, op zo'n 4 km naar het noordoosten van de vondstmelding (CAI 151569) grafstructuren uit de late ijzertijd en bronstijd opgegraven. Voordien waren er zo goed als geen sporen gekend ouder dan de middeleeuwse ontginningsperiode. Zoersel maakte samen met Oostmalle en Westmalle deel uit van het oude Malle. Eind 12de of begin 13de eeuw werden de gemeentes gescheiden, waarna Zoersel een dubbelgemeente vormde met Westmalle.

In 1233 schenkt Hendrik I, hertog van Brabant, de gronden van de *villa* (domein) Hoidonk ("Hoydonck") aan de cisterciënzerabdij van Villers-La-Ville. Deze stichten hier echter geen klooster (of slechts zeer kortstondig) maar dit gebeurt wel in Vremde. Uit deze stichting groeit uiteindelijk de Sint-Bernardusabdij, vanaf 1246 gevestigd in Hemiksem. De Sint-Bernardusabdij behoudt de gronden als een *landbouwwitbating* of *gangria*. Oorspronkelijk gebeurt dit vanuit Hemiksem door lekenbroeders, gevestigd in de Hoeven (De Grote of Achterste Hoeven, en de Kleine of Voorste Hoeven; CAI 103275/DIBE 14656). In de loop van de 14de eeuw wordt het domein particulier verpacht.

In het bos werd ondermeer houtskool gebrand (wat nog altijd zichtbaar is in de aanwezige houtskoolmeilers, CAI 150393-150397, zie de studie van het INBO (Boeren, Adriaenssens, De Keersmaeker, Tys, & Vandekerkhove, 2009); maar ook oude(vis-)vijvers, vloeibeemdensystemen met dijken, beemden en sluizen, en resten van heideontginning zijn aanwezig

fig.5: Gekende archeologische vondsten. Nr. 161423 is de structuur hier besproken.
 Bron: Centrale Archeologische Inventaris, april 2013 (Agentschap Onroerend Erfgoed); Digitale versie van topografische kaart 1/10.000, raster, kleur, NGI, opname 1991-2008 (AGIV)

2.2 Onderzoek

2.2.1 Methode

Bij het uitvoeren van het veldwerk was het terrein al geplagd en was het oppervlak bedekt met maaisel van blauwgras. De algemene hoogte van het terrein lag op ca.13.10 m TAW. Ter hoogte van de structuur was een grote hoeveelheid ijzerzandsteen aanwezig. In eerste instantie werd het vlak manueel opgeschoond (verwijderen maaisel, opschaven indien mogelijk) en werd de structuur gefotografeerd en ingetekend (schaal 1/20). Een viertal mogelijke sporen waren aanwezig. Na het tekenen werden de sporen gecoupeerd. Spoor 1 bestond uit een hoeveelheid losse stenen. Bij het verder opschonen kwamen een aantal blokken ijzerzandsteen tevoorschijn die in een zeker verband waren gelegd. Deze blokken werden opnieuw opgetekend en gefotografeerd.

2.2.2 Resultaten

De structuur (spoor 1) bestond op het eerste aangelegde vlak uit een hoeveelheid stenen uit ijzerzandsteen, cirkelvormig gelegd (ongeveer 2 m in diameter). Ten westen van dit spoor was een sikkelvormig spoor (spoor 2) aanwezig, bestaand uit losse stenen (eveneens ijzerzandsteen) en iets humeuzere grond (3 x 0.5 m). Een bijhorende spoor ten noorden van spoor 1 leek in eerst instantie op een paalkuil, maar bleek na coupe een natuurlijk spoor (spoor 3). Spoor 4 bestond uit een losse verzameling ijzerzandsteen.

Spoor 1 werd hierbij geïnterpreteerd als een oven, met ervoor een stookplaats of aangedrukte zone voor het stoken (spoor 2). Brandsporen of houtskool waren niet aanwezig. Indien dit effectief een oventje geweest is, is dit nooit gebruikt.

Fig. 6: Zicht op vlak 1 met aan de rechter bovenzijde spoor 1 (cirkelvormig) en in het verlengde spoor 2.

Fig. 7: Spoor 1 vlak 1; spoor 2 is zichtbaar ten westen van spoor 1 (rechterzijde).

Fig. 8: Spoor 1 vlak 2

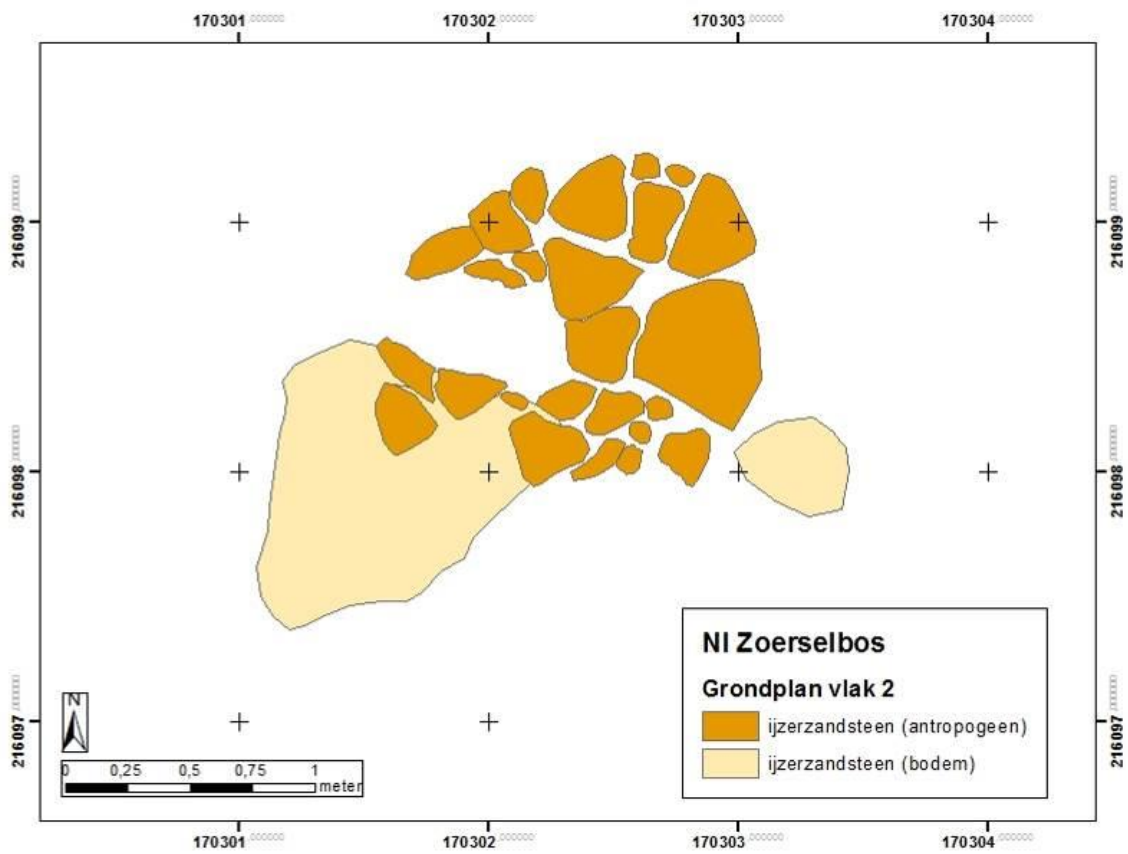

fig. 9: Grondplan spoor 1 vlak 2.

Spoor	m TAW vlak 1	m TAW vlak 2	Interpretatie
S1	13.14	13.09	Stookvloer
S2	13.10	12.95	Stookkanaal?
S3	13.07		Natuurlijk
S4	13.11		Natuurlijk

DEEL 3 **BESLUIT**

In het Zoerselbos werd tijdens de natuurinrichtingswerken een circulaire structuur aangetroffen, opgebouwd uit ijzerzandsteen. De vorm deed denken aan een oventje, maar er zijn geen brandsporen, houtskool, of enige artefacten aangetroffen. Indien dit effectief een oventje was, heeft dit alleszins nooit gewerkt.

In het Zoerselbos zijn vrij veel *off-site* sporen aanwezig. Een onderzoek uit 2009 heeft een 47- tal houtskoolmeilers gelocaliseerd in het Zoerselbos. Daarnaast zijn er restanten van een vloeiveidenstelsel aanwezig. De laatmiddeleeuwse ontginningswijze is behouden in het bos.

De vondst van het “oventje”, de aanwezigheid van de houtskoolmeilers en het vloeiveidenstelsel toont aan dat bossen veel informatie kunnen bevatten over de vroegere levenswijze. Dit mag niet verwaarloosd worden bij de inrichting van bossen.

BIBLIOGRAFIE

Baeyens, L. (1971). *Verklaerende tekst bij het kaartblad Grobbendonk 29E*. Gent: Centrum voor Bodemkartering.

Boeren, I., Adriaenssens, S., De Keersmaeker, L., Tys, D., & Vandekerkhove, K. (2009). *Een archeologische evaluatie en waardering van houtskoolmeilers in het Zoerselbos (Zoersel, provincie Antwerpen)*. Brussel: het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek .

Erfgoed, A. O. (sd). *De Centrale Archeologische Inventaris*. Opgeroepen op april 13, 2013, van De Centrale Archeologische Inventaris: <http://cai.erfgoed.net>

Erfgoed, A. O. (sd). *Geheel zoeken*. Opgeroepen op april 13, 2013, van Inventaris Onroerend Erfgoed: <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>